MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH AZZOPARDI

Seduta tat-30 ta' Marzu, 2009

Citazzjoni Numru. 825/2002

Antoine Gatt

-vs-

Chairman tal-Malta Environment and Planning Authority li issa tinkorpora d-Dipartiment ta’ l-Ambjent u b’ digriet tal-25 ta’ Gunju 2004 ġew kjamati in kawża l-Ministru u d-Direttur Ġenerali ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent; u b’nota tad-19 ta’ Novembru 2008 il-Prim Ministru assuma l-atti tal-kawża minflok l-istess Direttur Ġenerali ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent.

Il-Qorti;

Rat iċ-ċitazzjoni ppreżentata fit-18 ta’ Lulju 2002 li permezz tagħha l-attur ippremetta:

Peress li minħabba imprudenza, negliġenza u nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti u tar-regoli ta' komportament mistenni da parti tal-konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur tal-Ambjent, u dan b'dannu ta' l-attur, ġew kaġunati danni meta l-attur intbagħat fuq ix-xogħol ta' mpjegati tad-Dipartiment ta' l-Ambjent jiġbor għasfur imweġġa' u dan mingħajr ma ngħata *"protective clothing"* speċjalment għall-għajnejn lill-attur jew lill-impjegati bħalu. Dan l-inċident ġara fl-4 ta' Settembru, 1996, fl-Għadira Mellieħa.

Peress li dawn id-danni, kemm bħal danni emerġenti u kemm għal *lucrum cessans*, jikkonsistu fit-telf ta' għajn b'mod permamenti u telf ta' qliegħ u spejjeż minnu inkorsi;

Peress li minkejja kull interpellazzjoni, ma kienx hemm risarċiment mill-konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur ta' l-Ambjent;

Jingħad, għalhekk, mill-konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur ta' l-Ambjent, għala din il-Qorti m' għandhiex:

1. Tiddikjara lill-istess konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur ta' l-Ambjent, responsabbli tad-danni sofferti mill-attur meta l-attur intbagħat fuq ix-xogħol ta' mpjegati tad-Dipartiment ta' l-Ambjent jiġbor għasfur imweġġa' u dan mingħajr ma ngħata *"protective clothing"* speċjalment għall-għajnejn lill-attur jew lill-impjegati bħalu;

2. Tillikwida d-danni kaġjonati, jekk hemm bżonn permezz ta' periti nominandi;

3. Tikkundanna lill-konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur ta' l-Ambjent, għall-ħlas tad-danni hekk likwidati.

Bl-ispejjeż kontra l-konvenut *nomine*, li llum huwa s-suċċessur tad-Direttur ta' l-Ambjent, bl-inġunzjoni minn issa għas-subizzjoni; inkluż l-ispejjeż oħra ta' l-ittri uffiċjali interpellanti għall-ħlas tad-danni u biex tiġi interrotta kull preskrizzjoni.

Rat in-nota ta’ l-eċċezzjonijiet ta’ l-awtorita konvenuta, ppreżentata fit-23 ta’ Ottubru, 2002, li permezz tagħha esponiet:

1. Illi preliminarjament, iċ-ċitazzjoni attriċi hija nulla u bla effett *stante* li ma ġietx preċeduta minn att ġudizzjarju fil-konfront ta’ l-Awtorita’ eċċipjenti:

2. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost, it-talbiet attriċi in kwantu diretti kontra l-Awtorita’ eċċipjenti huma nulli u bla effett *stante* li:

a. l-Awtorita’ ta’ Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar ma tinkorporax id-Dipartiment ta’ l-Ambjent, u

b. l-Awtorita’ ta’ Malta dwar l-Ambjent u l-Ippjanar m’hijiex is-suċċessur tad-Dipartiment ta’ l-Ambjent;

3. Illi subordinatament u mingħajr preġudizzju għas-suespost, it-talbiet attriċi in kwantu diretti kontra l-Awtorita’ eċċipjenti huma preskritti;

4. Illi, fil-mertu, u mingħajr preġudizzju għas-suespost, it-talbiet attriċi huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu miċħuda bl-ispejjez *stante* li għall-inċident *de quo* ma hix responsabbli l-Awtorita’ eċċipjenti anzi hu l-attur stess li stieden l-inċident *de quo – volenti non fit injuria.*

5. Illi għaldaqstant, in vista tal-premess, it-talbiet attriċi huma infondati fil-fatt u fid-dritt u għandhom jiġu respinti bl-ispejjeż kontra l-istess attur.

Salv eċċezzjonijiet ulterjuri.

Rat id-digriet tal-25 ta’ Ġunju 2004 illi permezz tiegħu ġew imdaħħla fil-kawża l-Ministru u Direttur Ġenerali ta’ l-Ambjent;

Rat in-nota ta’ l-eċċezzjonijiet ta’ l-istess imsejjaħ fil-kawża ppreżentati fit-3 ta’ Jannar 2005, li permezz tagħhom espona:

1. Illi preliminarjament id-Direttur Ġenerali ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent ma jeżistix bħala pożizzjoni, iżda li għandu jitħarrek huwa s-Segretarju Permanenti fil-Ministeru ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent;

2. Illi preliminarjament il-Ministru ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent tħarrek inutilment u għandu jkun liberat mill-osservanza tal-ġudizzju *stante* li hemm awtorita’ oħra minn naħa tal-Gvern li tista’ twieġeb għall-allegazzjonijiet ta’ l-attur.

3. Illi fil-mertu l-kjamati fil-kawża m’humiex responsabbli għal dan l-inċident u jirrespinġu bħala infondati fil-fatt u fid-dritt l-allegazzjonijiet vantati fil-konfront tagħhom mill-attur, bl-ispejjeż kontra l-attur li hu minn issa inġunt għas-subizzjoni tiegħu.

4. Illi l-kjamati fil-kawża jirriservaw id-dritt li jippreżentaw nota t’eċċezzjonijiet ulterjuri immedjatament kif ikollhom f’ idejhom it-tagħrif sħiħ dwar dan il-każ, peress li bħalissa m’ għandhomx dan it-tagħrif.

Salv eċċezzjonijiet oħra jekk ikun il-każ.

Rat in-nota ta’ l-eċċezzjonijiet ulterjuri ppreżentata fis-27 ta’ Jannar 2005, ta’ l-istess imsejjaħ fil-kawża li permezz tagħha espona:

1. Illi l-kjamati fil-kawża m’humiex responsabbli għal dan l-inċident u jirrespinġu bħala infondati fil-fatt u fid-dritt l-allegazzjonijiet vantati fil-konfront tagħhom mill-attur, *stante* li dan l-inċident seħħ unikament tort ta’ l-imprudenza, negliġenza u imperizja min-naħa ta’ l-attur u għalhekk il-konvenuti kjamati fil-kawża m’humiex responsabbli għad-danni kaġunati mill-attur.

Bl-ispejjeż kontra l-attur li hu minn issa nġunt għas-subizzjoni tiegħu.

Salv eċċezzjonijiet oħra jekk ikun il-każ.

Rat in-nota ta’ l-eċċezzjonijiet oħra ulterjuri ppreżentata fit-23 ta’ Frar 2007, li permezz tagħha l-istess imsejjaħ fil-kawża espona:

1. L-irriċevibilita’ ta’ din iċ-ċitazzjoni fil-konfront tal-esponenti kjamati fil-kawża *stante* li qabilha ma saritx interpellazzjoni ġudizzjarja kif jitlob l-artiklu 460 tal-Kap 12.

2. Illi mingħajr preġudizzju għas-suespost, din il-kawża hija preskritta fil-konfront tal-kjamati fil-kawża bit-terminu tas-sentejn skond l-artikolu 2153 tal-Kodiċi Ċivili.

Salv eċċezzjonijiet oħra jekk ikun il-każ.

Rat in-nota tad-19 ta’ Novembru 2008 li permezz tagħha l-Prim Ministru assuma l-atti tal-kawża minflok id-Direttur Ġenerali ta’ l-Affarijiet Rurali u Ambjent;

Rat il-verbal tas-seduta ta’ l-4 ta’ Frar 2009 li permezz tagħha il-kawża tħalliet għas-sentenza dwar il-kap tar-responsabilita’ ta’ l-inċident;

Rat in-nota ta’ sottimissjonijiet ta’ l-imsejjaħ fil-kawża;

Ikkunsidrat;

Illi l-attur qed jitlob li l-konvenuti jiġu ikkundannati jħallsu d-danni wara l-inċident li ġara fuq waqt li kien fil-qadi ta’ xogħlu fil-jum indikat fiċ-ċitazzjoni meta kien qed jaħdem mad-Dipartiment konċernat.

Ma hemmx kontestazzjoni li l-attur kien impjegat mas-soċjeta’ konvenuta meta ġara l-inċident li fih weġġa’. L-inċident ġara meta huwa mar jiġbor għasfur li kien instab f’lukanda. L-għasfur kien ġo kaxxa u meta huwa mar biex jiġbru dan laqtu f’għajnejh u sfortunatament ikkawżalu ħsara biżżejjed biex tilef għajn minnhom.

L-awtorita konvenuta u anke l-imsejjaħ fil-kawża intavolaw l-eċċezzjoni tal-preskrizzjoni ta’ sentejn għal ħsarat mhux kaġonati b’reat *ai termini* ta’ l-artikolu 2153. Madankollu l-awtorita’ ma ċċitat la l-artikolu in kwistjoni u lanqas liema preskrizzjoni qed tinvoka u għalhekk fuq l-iskorta ta’ diversi sentenzi l-Qorti m’hijiex se tieħu konjizzjoni ta’ din l-eċċezzjoni fejn tidħol l-awtorita’ konvenuta. Fir-rigward tal-kjamat fil-kawża, hawnhekk huma mportanti l-ittri uffiċjali li ġew preżentati mill-attur għaliex filwaqt li l-inċident ġara fl-1996 il-kawża saret fis-sena 2002. Jidher pero’ li l-attur ippreżenta żewġ ittri uffiċjali qabel ma bdiet il-kawża fil-konfront ta’ l-istess kjamat in kawża – waħda f’Lulju 1998 li għalkemm ma ġietx preżentata għaliex intilfet fl-arkivju tal-Qorti (ara d-dikjarazzjoni tad-difensur ta’ l-attur a fol. 18) hemm ammissjoni fin-nota ta’ sottomissjonijiet li ġiet riċevuta – u oħra fil-25 ta’ Lulju 2000. Għalhekk sa hemm il-preskrizzjoni ġiet interrotta. Il-kawża mbagħad ġiet preżentata fir-rigward ta’ l-awtorita’ għaliex din assumiet il-poteri li qabel kienu tad-dipartiment konċernat u infatti issa l-attur huwa mpjegat magħha. Wara d-digriet li bih ġiet ordnata s-sejħa fil-kawża n-notifika saret f’Diċembru 2004 (fol. 38). Għandu jingħad li dan ġara wara li bi żball l-uffiċjal tal-Qorti nnotifika lill-awtorita’ konvenuta minflok l-imsejjaħ fil-kawża (fol. 27). Hu x’inhu l-Qorti ma tħossx li l-mod kif inbidlet is-sitwazzjoni fl-impjieg tiegħu u mbagħad l-iżball imsemmi għandhom jippreġudikawh għaliex f’dan kollu huwa ma kellu ebda tort. Sakemm saret il-kawża l-*employer* tiegħu ma baqax id-Direttur ta’ l-Ambjent iżda l-awtorita’ konvenuta. Għalhekk il-kawża bdiha kontra tagħha għaliex hija daħlet fl-obbligu li kellu l-imsejjaħ fil-kawża bħala *employer* – għalkemm lill-Qorti għad trid tara iktar ’l isfel jekk jirriżultalhiex illi assumiet l-obbligazzjonijiet legali għall-każ bħal dak odjern. Huwa mportanti f’dan ir-rigward li d-Direttur tad-Dipartiment ta’ l-Ambjent ġie msejjaħ fil-kawża f’Ġunju 2004 u kwindi *entro* s-sentejn minn meta ġiet interrotta l-aħħar il-preskrizzjoni. Għalhekk il-Qorti in vista ta’ dan kollu qed tiċħad din l-eċċezzjoni.

L-eċċezzjoni fir-rigward ta’ l-att ġudizzjarju li kellu jintbagħat a tenur ta’ l-artikolu 460 tal-Kap. 12, dan żgur ma japplikax fir-rigward ta’ l-imsejjaħ fil-kawża kemm

għaliex fil-fatt din kienet intbagħtet kif ġia' ingħad u kemm għaliex dan ma japplikax meta d-dipartiment tal-Gvern jew awtorita' konċernata tkun ġiet imsejħa fil-kawża – ara s-sentenzi **Cauchi vs Schembri** (Prim Awla 15 ta' Jannar 1984), **Ellis vs Kontrollur tad-Dwana** (Appell Inferjuri 10 ta' April 2003), u **Kunsill Lokali Mellieħa et vs Central Mediterranean Development Corporation** (Prim Awla 27 ta' Ġunju 2003).

Fir-rigward ta' l-awtorita konvenuta ma hemmx dubbju li din kellha tiġi notifikata bl-att ġudizzarju – ara per eżempju s-sentenzi **John Sammut vs Awtorita ta' l-Ippjanar** (Appell 30 ta' April 1998) u **Domenico Savio Spiteri vs Direttur Generali tal-Qrati** (Appell 17 ta' Marzu 2008). Il-kwistjoni hija jekk il-fatt li l-attur kien ħa ħsieb jinnotifika lill-imsejjaħ fil-kawża (li dak iż-żmien kien il-leġittimu kontradittur tiegħu) b'att ġudizzjarju kienx biżżejjed għal dan l-iskop. Il-Qorti tħoss li b'analoġija ma dak li ntqal fir-rigward ta' l-imsejjaħ fil-kawża, ladarba l-awtorita' assumiet ir-rwol li qabel kellu l-imsejjaħ fil-kawża u dan kien ġie nterpellat biex iħallas id-danni, l-attur ma kellux għalfejn jerġa' jibgħat att ġudizzarju ieħor lill-awtorita'. Fuq kollox dan l-artikolu għandu l-ħsieb li jevita azzjoni l-Qorti f'każ li l-Gvern jew l-awtorita' konċernata tkun disposta li tħallas jew tiddiskuti ħlas u ma għandux jiġi wżat biex iċ-ċittadin jiġi mċaħħad minn xi <u>dritt li wara kollox huwa</u> <u>jkun debitament ikkawtela</u>. Għalhekk anke hawn l-eċċezzjoni qed tiġi miċħuda.

Stabbilit dan il-Qorti trid allura tara jekk l-inċident in kwistjoni ġarax tort ta' xi ħadd mill-awtorita' konvenuta jew imsejjaħ fil-kawża. L-attur fl-affidavit tiegħu (fol. 47) qal li fiż-żmien li ġara l-inċident kien hemm nuqqas serju ta' materjal ta' protezzjoni u kien wara li ġara l-inċident li d-dipartiment kien xtara nuċċalijiet ta' protezzjoni u *visors*. Ilmenta wkoll minn nuqqas ta' taħriġ fejn jirrigwardja ġbir u trasport ta' annimali feruti. Dan il-fatt ġie stabbilit anke minn xhieda oħra, impjegati fl-istess tip ta' xogħol ta' l-attur. Ix-xhud Mario Gauci, prodott mill-attur, li kien spettur ta' l-ambjent fiż-żmien li ġara l-inċident, qal li dak iż-żmien kellhom *boiler suits*, u xi *safety hats* u *shoes* u ngwanti. Ammetta pero' li kien dipartiment ġdid u allura l-apparat

kien qed jinxtara ftit ftit. Taħriġ ma ngħatax (fol. 61). Anke x-xhud Louis Vella kkonferma li l-*equipment* ma kienx jinkludi dak għal protezzjoni ta' l-għajnejn. Ix-xhud Stanley Gatt ikkonferma wkoll li wara l-inċident inxtraw *safety goggles* biex jiġu evitati nċidenti simili.

Żewġ impjegati tal-lukanda Mellieħa Bay spjegaw li dakinhar ta' l-inċident instab għasfur (russett) fil-parti ta' wara tal-lukanda u poġġewh ġo kaxxa mdaqqsa. Ċemplu lil Malta Ornithological Society u dawn ikkuntattjaw lid-Dipartiment ta' l-Ambjent. Meta wasal l-attur dan deher ħerqan ħafna li jara l-għasfur u kif mar kokka ħdejn il-kaxxa u fetaħha ftit l-għasfur ħareg għonqu u laqtu f'għajnejh.

Din il-Qorti fil-kawża fl-ismijiet **Danastasi vs Enemalta Corporation** deċiża fit-28 ta' Ġunju 2005 qalet:

"Illum it-tendenza riċenti tal-Qrati tagħna, issa msaħħa wkoll minn leġislazzjoni iktar moderna u konsonanti maż-żminijiet hija li hemm kważi preżunzjoni illi inċident industrijali jiġri għax ma kienx hemm a safe system of work.

Huwa faċli għal dak li jipprovdi x-xogħol illi iwaħħal fl-impjegat għax uża għodda mhux koperti minn apparat ta' sigurta' iżda fuq kollox l-impjegat ikun qed jaħdem għall-aħjar ta' min jagħtih ix-xogħol u minflok ma jgerger u jilmenta mill-għodda ikun medd idejh għax-xogħol. Ma hux sew fil-fehma tal-Qorti li wieħed jattribwixxi xi tort lill-attur u ngħidulu li kien aħjar li ħasel idejh."

Kif irriteniet ukoll din il-Qorti fil-kawża fl-ismijiet **Schembri vs Caruana nomine** deċiża fit-12 ta' Jannar 1983, *l-employer (għandu jaħseb) illi jippjana sew ix-xogħol u jikkunsidra l-fatt li l-istess ħaddiema ġieli jittraskuraw ir-riskji nvoluti fix-xogħol tagħhom ta' ku jum.*

Kif ukoll qalet l-istess Qorti fil-kawża fl-ismijiet **Kevin Mallia vs Alf Mizzi and Sons Limited** deċiża fid-9 ta' Ottubru 2003 *min iħaddem għandu d-dover li jipprovdi post tax-xogħol li ma jkunx ta' perikolu u riskju għas-*

saħħa ta' l-istess ħaddiem (ara Bugeja vs Falzon deċiża minn din il-Qorti fit-30 ta' April 1997 u Desira vs Grech and Co. Ltd deċiża fit-30 ta' Mejju 2002).

Sentenzi oħra ta' l-istess opinjoni huma **Galea vs Balzan** Qorti ta' l-Appell 26 ta' Frar 1993 u **Agius vs Galea** Qorti tal-Kummerċ 11 ta' Lulju 1989). Sentenza riċenti **Grezzju Scicluna vs C. Cini and Sons Ltd -** 27 ta' Ġunju 2006 – Ċit 348/02 TM) iċċitat l-awtur **Whincup** fil-ktieb **Modern Employment Law** li jelenka erba' prinċipji bażiċi f'każi simili, u cioe':

i. the employer must ensure that the employee knows the dangers

ii. the employer must ensure that the emplyee konws the precautions to be taken against these dangers

iii. the employer must ensure that the precautions are available

iv. the employer must ensure that the employee knows these precautions are available

Kif sew irrimarkat il-Qorti fil-kawża msemmija **Schembri vs Caruana** min iħaddem irid iżomm quddiem għajnejh illi ġie li l-ħaddiem jittraskura xi ftit dwar il-perikoli li jkollu u għalhekk għandu jkun hemm sistema biex dawn l-iżbalji ma jsirux.

Dan kollu ġie riprodott fis-sentenza fil-kawża deċiża minn din il-Qorti fl-ismijiet **Anna Micallef vs Allchem Limited** (13 ta' Ġunju 2007 - li hija pendenti quddiem il-Qorti ta' l-Appell).

F'dan il-każ id-dipartiment konvenut żgur li kellu obbligu li jipprovdi lill-attur b'apparat neċessarju biex jipproteġi l-iktar partijiet tal-ġisem li jkunu esposti għall-perikolu u billi parti mix-xogħol ta' l-attur kien appuntu li jiġbru annimali mitluqin jew imweġġgħin jew morda, is-***safety goggles*** kellhom jiġu provduti qabel l-inċident u mhux qagħad jistenna li jiġri l-inċident biex għamel dan.

Fl-istess ħin l-attur kien messu wera iktar prudenza meta mar biex jara l-għasfur u *multo magis* meta wieħed jikkonsidra li skond ix-xhieda tiegħu kien ilu ċirka erbgħa snin jagħmel dak ix-xogħol u kellu esperjenza anke mal-volontarjat f'dak il-qasam. Il-Kodiċi Ċivili mhux biss jgħid li min jaħti għall-ħsara għandu jwieġeb għaliha (artikolu 1031), iżda wkoll li jekk xi ħadd jikkontribwixxi għall-inċident li jikkawża l-ħsara għandu jwieġeb f'dak il-proporzjon (artikolu 1051). F'dan is-sens wieħed jista' jiċċita s-sentenzi fl-ismijiet **Steve Cuschieri vs Panta Contracting Limited –** Prim Awla 28 ta' Novembru 2003, u **Carmelo Micallef vs John Pisani noe –** Qorti ta' l-Appell 5 ta' Ottubru 2001), fejn f'kull każ l-attur ġie ritenut li kkontribwixxa għall-inċident bejn il-partijiet (mhux fl-istess kwoti).

F'dan il-każ kif ġia' ingħad il-Qorti tħoss li għalkemm id-dipartiment naqas li jipprovdi lill-attur bl-apparat imsemmi, l-istess attur li kien priv minn dan l-apparat kien messu qagħad attent u ma marx jaqbad u jiftaħ il-kaxxa b'mod li jipperikola ruħu u għalhekk se takkollalu terz għar-responsabbilta' ta' l-inċident. Il-Qorti tħoss ukoll li peress li ma nġabet ebda prova li l-awtorita' konvenuta assumiet ir-responsabbilta' legali għall-obbligazzjonijiet tad-dipartiment konċernat għandu jkun l-istess dipartiment, issa rappreżentat mill-Prim Ministru li għandu jkun tenut responsabbli.

Għal dawn il-motivi il-Qorti tiddeċiedi din il-kawża billi tiċħad l-eċċezzjonijiet ta' l-awtorita' konvenuta, *eccetto* l-parti tat-tieni eċċezzjoni mmarkata bl-ittra (b), u ta' l-imsejjaħ fil-kawża, u tilqa' t-talbiet attriċi u tiddikjara lill-istess dipartiment imsejjaħ fil-kawża responsabbli għal żewġ terzi għall-inċident in kwistjoni u kwindi għal żewġ terzi tad-danni konsegwenzjali. Spejjeż ta' din l-istanza terz għall-attur u żewġ terzi għall-istess dipartiment ta' l-ambjent filwaqt li l-awtorita' konvenuta għandha tbati l-ispejjeż tagħha.

Moqrija.

< Sentenza In Parte >

---------------------------------TMIEM---------------------------------